

MECMUA

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

BAHAR 2018 YIL: 3, SAYI: 5, s. 48-64

YÜKLEME TARİHİ: 29.06.2018 YAYIN TARİHİ: 02.07.2018

Songül HALICI KARABATAK*

ÖĞRETMENLERİN PROAKTİF DAVRANIŞ DÜZEYLERİ İLE BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Öz

Bu çalışmada öğretmenlerin proaktif davranışları ile beş faktör kişilik (BFK) özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Veriler, Elazığ il merkezinde görev yapan öğretmenlerinde oransız eleman örnekleme yöntemi ile 224 öğretmenden toplanmıştır. Verilerin toplanması sürecinde On-Maddeli Kişilik Ölçeği ile Kısaltılmış Proaktivite Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizi için betimsel istatistiklerden faydalanılmıştır. Çalışma sonunda öğretmenlerin dışa dönüklük, yumuşak başlılık, duygusal dengelilik ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinin “Biraz Katılıyorum” düzeyinde iken, sorumluluk kişilik özelliği ile proaktif davranışlar sergilemelerinin “Katılıyorum” düzeyinde olduğu ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin proaktif davranış düzeyleri ile demografik özelliklerden sadece eğitim durumu arasında anlamlı ve pozitif ilişki olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin proaktif davranış düzeyleri ile sorumluluk, dışadönüklük ve deneyime açıklık özellikleri arasında orta düzeyde, yumuşak başlılık ve duygusal dengelilik özellikleri arasında düşük düzeyde, anlamlı ve pozitif yönde ilişkinin olduğu görülmüştür. Regresyon analizinin birinci adımında eklenen eğitim durumu ve kıdem değişkenlerinin proaktif davranış üzerinde anlamlı yordayıcı olduğu, fakat cinsiyet değişkeninin proaktif davranış üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı görülmüştür. Analize ikinci adımda eklenen BFK özelliklerinin hepsi birlikte öğretmenlerin proaktif davranışlarını anlamlı düzeyde yordamıştır. Özellikle deneyime açıklık ve dışadönüklük özelliklerinin öğretmenlerin proaktif davranış üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğu, ancak sorumluluk, yumuşak başlılık ve duygusal dengelilik özelliklerinin anlamlı yordayıcılar olmadığı ortaya çıkmıştır. Çalışmanın sonunda öğretmenlerin proaktifliklerinin artırılmasına yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Proaktiflik, Proaktif Davranış, Beş Faktör Kişilik Özellikleri, Öğretmen

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN TEACHERS' PROACTIVE BEHAVIOR LEVELS AND FIVE FACTOR PERSONALITY TRAITS

Abstract

In this study, it was aimed to investigate the relationship between teachers' proactive behaviors and five factor personality (BFP) traits. The study was conducted in a relational scanning model. Data was collected from 224 teachers using the method of

* Öğr. Gör. Dr.; Fırat Üniversitesi, Enformatik Bölümü, s_halici@hotmail.com

disproportionate stratified sampling in Elazığ city center. The Revised Proactivity Scale and Ten-Item Personality Inventory were used to collect the data. Descriptive statistics were used for the analysis of the data. At the end of the study, it was revealed that the teachers' personality traits of extroversion, agreeableness, emotional stability and openness were at the level of "Slightly Agree", while the personality trait of conscientiousness and show proactive behaviors are at the level of "Agree". It was concluded that there was a meaningful and positive relationship between the levels of teachers' proactive behavior and only the education status variation in their demographics. It was revealed that there is a moderate relationship between the level of teachers' proactive behavior and the traits of conscientiousness, extroversion, and openness and there is a low, meaningful, and positive relationship between the level of teachers' proactive behavior and the traits of agreeableness and emotional stability. It was found that the education status and seniority variables added in the first step of the regression analysis were significant predictors of proactive behavior, but the gender variable was not a significant predictor of proactive behavior. All of the BFK features added in the second step of the analysis significantly predicted the proactive behavior of teachers. In particular, it was concluded that the traits of openness and extroversion were significant predictors of proactive behavior, but responsibility, agreeableness, and emotional stability were not significant predictors of proactive behavior. At the end of the study, some suggestions were made in the context of the enhancing of teachers' proactivity.

Keywords: Proactivity, Proactive Behavior, Five Factor Personality Traits, Teacher

Giriş

Kişilik, psikolojinin en kapsamlı kavramlarından bir tanesidir ve kişiliğin ne olduğu hakkında kabul edilen genel bir tanım veya kuram bulunmamaktadır (Pervin, 1985; Somer, 1998; Yelboğa, 2006). Kişiliği tanımlama çabaları nedeni ile kişilik ile ilgili yüzlerce tanım yapılmıştır. Tanımlamalar çoğunlukla belirli bir kuram çerçevesinde yapıldığından dolayı, kuram sayısı kadar farklı *kişilik* tanımı ortaya çıkmıştır (Erkal, 2004). Örneğin, kişilik ile ilgili yaptığı çalışmalarla psikoloji dünyasına adını büyük harflerle yazdıran Allport kişiliği, bireyin çevresine uyum sağlarken kendine has düzenlemelerini belirleyen psikofiziksel sistemlerin dinamik örgütlenmesi olarak tanımlamıştır (Robbins ve Judge, 2013, s. 135; Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2012). McCrae ve Costa (2003) kişiliği, bireyi diğer bireylerden ayıran ve gelecekteki davranışlarına yönelik kestirimlerin dayanağını oluşturan özellikler bütünü olarak tanımlamıştır. MacKinnon (1944) kişiliğin iki tanıma sahip olduğunu ve birbirinden farklı tutulması gerektiğini ileri sürmüştür. Araştırmacı, birinciye göre kişiliğin tanımı gözlemcinin perspektifinden yapılmaktadır ve kişilik, kişinin başkaları tarafından nasıl algılandığına, yani kişinin itibarına eşdeğerdir. İkinciye göre ise kişiliğin tanımı kişinin kendi perspektifinden yapılır ve kişilik, bir kişinin kendisini nasıl algıladığına yani bir kişinin kimliğine eşdeğerdir (Schneider ve Smith, 2004, s. 5).

Kişilik özellikleri ile ilgili yapılan çalışmalarda kişilik için kullanılan sıfatlar kişiliği tamamen kapsamamakta ve farklı dillerde çok geniş bir çerçeveye sağlamaktadır (Somer, 1998). Ancak, kişilik özelliklerinin ele alındığı pek çok çalışmada temel yaklaşım, insanların gösterdikleri bireysel farklılıkların dünyadaki bütün dillerde kodlanacağı ve sözcüklerle yansıtılacağı kapsamlı bir sınıflamanın oluşturulmasıdır (Somer, 1998). Beş faktör kişilik kuramı (BFK) bu sınıflamaları bir çatı altında bütünleştiren ve kişilik ile ilgili çalışmaların beş faktörde derlenebileceğini gösteren bir modeldir (Goldberg, 1990).

Robert McCrea ve Paul Costa tarafından geliştirilen BFK kuramı çalışmaları, 1970'li yıllarda başlamıştır. Ancak McCrea ve Costa (1991; 1995) 1983 ile 1985 yılları arasında yaptıkları çalışmalardan sonuç almaya başlamışlar ve kişiliğin beş boyutu olduğunu ortaya koymuşlardır: Dışadönüklük, nevrozizm (duygusal tutarsızlık), deneyime açıklık, uyumluluk, öz-disiplin. McCrae, Costa, Del Pilar, Rolland. ve Parker (1998) yaptıkları çalışmalarla BFK'nin klinik, eğitim ve örgütlerde kullanımını ve kültürler arası genellenebilirliğini de doğrulamışlardır. Türk dilindeki kişilik boyutları da aşağıdaki gibidir (Sommer, 1998; Sommer ve Goldberg, 1999).

- a) *Dışadönüklük*: Sosyal, girişken ve kendini ifade edebilen kişileri tanımlayan kişilik boyutu,
- b) *Deneyime açıklık*: Hayal gücü, duygusallık ve meraklılık açısından bireyleri değerlendiren kişilik boyutu,
- c) *Duygusal dengelik*: Sakin, kendine güvenen ve kendini güvende hisseden ya da sinirli, bunalımlı ve kendini güvende hissetmeyen bireyleri tanımlayan kişilik boyutu,
- d) *Yumuşak başlılık*: İyi huylu, işbirlikçi ve güvenilir bireyleri tanımlayan kişilik boyutu,
- e) *Sorumluluk*: Sorumlu, güvenilir, sebatkar ve düzenli bireyleri tanımlayan kişilik boyutu.

BFK özellikleri iş başarısı veya iş performansı gibi yaşamın en önemli boyutlarında etkisini gösteren özelliklerdir (Judge, Heller ve Mount, 2002; Robbins ve Judge, 2013). Yapılan bazı araştırmalarda da (Barrick ve Mount, 1991; 1993; Borman, 2004; Ceschi, Costantini, Scalco, Charkhabi ve Sartori, 2016; Hurtz ve Donovan, 2000; Thoresen, Bradley, Bliese ve Thoresen, 2004) BFK ile iş performansı arasında ilişkinin olduğu ortaya konmuştur.

İş performansını en iyi sergilemek zorunda olan mesleklerin başında öğretmenlik gelmektedir. Çünkü eğitim ve öğretim sürecinin en önemli unsuru kuşkusuz öğretmenlerdir. Her öğretmen, kendi kişiliğine uygun olarak tercih ettiği öğretim yöntemleri, iletişim biçimi, disiplin anlayışı ile kendini öğrenciyi hissettirir (Uğurlu, 2012). Öğretmenlerin kişilik özellikleri öğretim etkililiği için alan uzmanlıkları ve öğretim becerileri kadar önemlidir (Hotaman, 2010; Lew, 1977; Witty, 1947) ve etkili öğretmen nitelikleri arasında öğretmenlerin kişilik özellikleri ilk sıralarda yer almaktadır (Bozkuş ve Marulcu, 2016).

Öğretmenlerin özellikleri ile ilgili yapılan araştırmalara göre öğretmenlerin performansları çok karmaşıktır ve bunu etkileyen etmenlerden biri öğretmenlerin kişilik özellikleridir. Kendine güvenmeyen, mutsuz, hassas olan öğretmenlerde hem meslektaşlarından hem de işlerinden soğuma söz konusu iken, hırslı olan öğretmenlerde bu durumun tam tersi söz konusudur. Öğretmenlerin en belirgin olan kişilik özellikleri arasında hırs, başarı tutkusu, soyut (ayrıntılı) düşünme ve enerjikliğin yer almaktadır. Özellikle başarı tutkusu yüksek olan kişiler, hırslı, sıkı çalışan, rekabetten hoşlanan kişilerdir ve sosyal durumlarını geliştirmek konusunda çok istekli olurlar, üretkenliğe ve yaratıcılığa çok değer verirler. Bu özelliğe sahip kişiler için sadece kendi başarıları değil kurumun başarısı da çok önemlidir. Ayrıntılı düşünme özelliğine sahip kişilerin başkalarının ve kurumun sorunlarını daha iyi idrak edebilmektedir (Yücel ve Kaynak, 2008). Türk kültürü ve

değerlerine özgü olan öğretmen kişilik özelliklerinden bazıları da sıcakkanlılık, dostça tavırlar ve sorumluluk olarak ortaya çıkmıştır (Sünbül, 1996). Sever ve Aypay (2014) da öğretmenlerin otoriter, şefkatli oluşları ile veya hoşgörülerini ile iz bıraktıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenler, çok farklı özelliklere sahip öğrencilerle etkileşim halindedirler. Eğitim ve öğretim süreci boyunca pek çok beklenilmeyen sorunlarla karşılaşmaları olasıdır. Bu sorunlar öğretim sürecini güçlendirebilir veya belirlenen kurallar doğrultusunda öğretim gerçekleştirilse bile istenilen başarıya ulaşılamayabilir. Bu nedenle öğretmenlerin tanımlanmış görevleri çerçevesinde öğretimi gerçekleştirebilmek için farklı eylemlerde bulunma zorunlulukları vardır. Öğretmenler bu zorlu süreçleri iyi yönetmeleri için öğretmenlerin proaktif davranış sergilemeleri gerekir. Çünkü öğretmenlerin davranışları etkili eğitim ve okulun başarısı için oldukça önemlidir (Cerit ve Akgün, 2015).

Proaktiflik, mevcut durumları geliştirmek veya yenilerini yaratmak için etkin bir şekilde inisiyatif almaktır. Proaktif kişiler, fırsatları belirlerler, inisiyatif gösterirler, eyleme geçerler ve anlamlı bir değişim meydana gelene kadar uğraşırlar. Proaktif davranışlar, kısıtlamalara ve engellere aldırılmadan, hatta onlara rağmen, sergilenen davranışlardır (Judge ve Robbins, 2013). Bu proaktif davranışların temelini, hedefe ulaşmak amacıyla fırsatları kollamak, inisiyatif kullanmak, gerekli değişimi yaratarak sonuç elde edene kadar çaba sarf etmek oluşturur (Bateman ve Crant, 1993; Crant, 2000). Proaktif davranış, bir bireyin örgütsel ve bireysel etkililiğini desteklemek için kendi kendine yönettiği eylemlerdir (Griffin, Neal ve Parker 2007).

Proaktif kişiler, problemin nedeni, kim veya ne olursa olsun, o problemin çözümüne odaklanırlar. Olumsuz sonuçlar karşısında geçmişe odaklanmazlar, bundan dolayı kendilerini suçlamazlar. Olumlu sonuçlar karşısında da başarının tümünü kendileri üstlenmezler. Böylesi durumlar proaktif kişinin sorumluluk duygusuyla bağdaşmaz (Özgü, 1963). Proaktif kişiliğin, öğrenme motivasyonu, iş performansı, iş memnuniyeti, meslek başarısı, strese dayanıklılık, etkili liderlik, kurumsal inisiyatiflere katılma, ekip performansı, yenilikçilik ve girişimcilik gibi pek çok önemli bireysel ve kurumsal sonuçla olumlu bir şekilde ilişkili olduğu saptanmıştır (Bakker, Tims ve Derks, 2012; Bateman ve Crant, 1993; Crant, 1995; 1996; 2000 Crant ve Bateman, 2000; Kim, Hon ve Crant, 2009; Pitt, Ewing ve Berthon, 2002; Seibert, Crant, ve Kraimer, 1999). Ayrıca öğretmenlerin proaktif davranışlarının iş doyumuna (Li, Wang, Gao ve You, 2017), yenilikçi davranışlarına (Li, Liu, Liu ve Wang, 2017) anlamlı etkisi olduğu da çeşitli çalışmalarla ortaya konmuştur.

Modern psikolojide insan kişiliğinin boyutlarını açıklamak için kullanılan BFK kuramına ilave olarak proaktif kişilik yapısının örgütsel davranışa etkisinin araştırılması oldukça önemlidir (Seibert, Kraimer ve Crant, 2001). Proaktif davranışlar, yeni beceriler öğrenmeyi gerektiren görev talepleriyle de ilgili olduğundan (Fay ve Sonnentag, 2012) öğretmenler için değişim oldukça önemlidir. Özellikle okullarda değişimi oluşturacak veya değişime ayak uyduracak çalışanların başında öğretmenler gelmektedir. Bu nedenle de okullarda özellikle proaktif davranışlar sergileyen öğretmenlere ihtiyaç vardır. Ancak öğretmenlerin proaktif davranışlar sergileyip sergileyemedikleri veya proaktif davranışların

(eğitim çıktılarına) yansımalarını inceleyen çalışmaların sayısı sınırlı kalmıştır (Cerit ve Akgün, 2015). Bunlardan Rasmussen ve Marrongella (2006) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin anlamalarında, öğrenmelerinde ve yenilikçi öğrenme çevrelerinin oluşturulmasında öğretmenlerin proaktif davranışlarının önemli katkılar sağladığı ortaya çıkmıştır. Yücel, Koçak ve Cula (2010) tarafından yapılan çalışmada öğretmen adaylarının görüşleri metaforlar aracılığı ile alınmış ve katılımcıların çoğu öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Cerit (2013) tarafından yapılan çalışmada da sınıf öğretmenlerinin çoğunun proaktif davranış sergilediklerini düşündükleri ortaya çıkmıştır. Cerit ve Akgün (2015) tarafından yapılan çalışmada da okulların mekanik yapısının öğretmenlerin proaktif davranışlarını sınırladığı tespit edilmiştir. Ancak alanyazında öğretmenlerin örgütsel davranış için önemli olan proaktif davranışları ile BFK özellikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple, bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1- Öğretmenlerin BFK özellikleri ve proaktif davranış düzeyleri nedir?
- 2- Öğretmenlerin proaktif davranış düzeyleri ile demografik değişkenler ve BFK özellikleri arasında ilişki var mıdır?
- 3- BFK özellikleri öğretmenlerin proaktif davranış düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Hem bireysel hem de sosyal ilişkiler içinde insan davranışlarını tanımlayabilmek ve inceleyebilmek karmaşık bir süreçtir. Bu sürecin biraz daha anlaşılır olması ve ilişkilerin basit düzeyde belirlenebilmesi için korelasyonel çalışmalar yapılabilir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011). Bu çalışmada da proaktif davranış düzeyleri ile BFK özellikleri arasındaki ilişkinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda çalışma korelasyonel araştırma olarak yürütülmüştür.

Evren ve Örneklem

Öğretmenlerin proaktif davranış düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan araştırma kapsamında 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Elazığ il merkezinde ulaşılabilen bütün okullara dağıtılmıştır. Bu nedenle oransız eleman örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Oransız eleman örnekleme yöntemi, evrendeki tüm elemanların eşit seçilme şansına sahip oldukları örnekleme türüdür (Karasar, 2008). Geri dönen anketlerden 27 tanesi rastgele doldurulduğundan analiz dışında bırakılmıştır. Tamamlanan ve geçerli anket sayısı 224 olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamında 155 (%54,6) kadın, 129 (%45,4) erkek öğretmenin görüşü alınmıştır. Öğretmenlerin 189'a (%66,5) lisans, 95'i (%33,5) lisansüstüne devam ediyor ve 62'si (%21,8) da lisansüstü mezunudur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma kapsamında On-Maddeli Kişilik Ölçeği ile Proaktivite Ölçeği kullanılmıştır.

On-Maddeli Kişilik Ölçeği. Ölçek, Gosling, Rentfrow, ve Swann (2003) tarafından geliştirilmiş ve Atak (2013) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek, deneyime açıklık, sorumluluk, dışadönüklük, yumuşak başlılık ve duygusal dengelilik olmak üzere beş önemli kişilik özelliğini ölçmektedir. Ölçeğin dilsel eşdeğerlik puanları .92 ile .97 arasında değişmektedir. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ($\chi^2/sd = 2.20$, GFI = .95, AGFI = .92, CFI = .93, NNFI = .91, RMR = .04 ve RMSEA = .03) sonuçları ile de ölçeğin Türk kültüründe uygun olduğunu ortaya çıkmıştır. Ölçek maddelerinin iç tutarlılık katsayıları .81 ile .86 arasında değişmektedir. Bu da ölçeğin orta derecede kabul edilebilir güvenilirlikte olduğunu göstermiştir. Yapılan bu çalışmada ise tutarlılık katsayısı .74 olarak hesaplanmıştır.

Kısaltılmış Proaktivite Ölçeği: Ölçek, Bateman ve Crant (1982) tarafından geliştirilmiş ve Akın, Abacı, Kaya ve Arıcı (2011) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin dilsel eşdeğerlik puanları .74 ile .90 arasındadır. Yapı geçerliği için yapılan DFA’da elde edilen modelin uyum indeksleri incelenmiş ve tek boyutlu proaktif kişilik modelinin iyi uyum verdiği ($\chi^2/sd=1.65$, RMSEA=.044, NFI=.99, CFI=.99, IFI=.99, RFI=.97, GFI=.97, AGFI=.95 ve SRMR=.033) görülmüştür. Maddelerin faktör yükleri .60 ile .75 arasında sıralanmıştır. Ölçeğin güvenilirlik analizlerinde iç tutarlılık katsayısı .86 olarak bulunmuştur. Yapılan bu çalışmada ise tutarlılık katsayısı .79 olarak hesaplanmıştır. Yüksek puanlar yüksek düzeyde proaktif kişiliği göstermektedir. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır.

Toplanan verilerin analizinde betimsel analizlerden faydalanılmış ve ortalama ve standart sapma hesaplamaları ile korelasyon analizi ve çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analizler sırasında cinsiyet değişkeni ve eğitim durumu kategorik değişken oldukları için analizlere alınmadan önce yapay bir değişken (dummy) olarak cinsiyet 1 (erkek) ve 0 (kadın) ve eğitim durumu 1 (lisans) ve 0 (lisansüstü) olarak yeniden kodlanmıştır.

Ölçekler *Kesinlikle Katılmıyorum* (1) ile *Tamamen Katılıyorum* (7) arasında derecelendirilmiştir. Aritmetik ortalamalar yorumlanırken de aralıklar 1.00-1.86 “Kesinlikle katılmıyorum”, 1.87-2.71 “Katılmıyorum”, 2.72-3.57 “Biraz katılmıyorum”, 3.58-4.43, “Kararsızım”, 4.44-5.29 “Biraz katılıyorum”, 5.30-6.14 “Katılıyorum” ve 6.15-7.00 aralığı ise “Kesinlikle katılıyorum” olarak değerlendirilmiştir. İlişkiler Pearson korelasyon katsayısının (r) değerine göre değerlendirilmiştir. Korelasyon katsayısı mutlak değer olarak .70 ile 1.00 arasında ise “yüksek”; .70 – .30 arasında ise orta; .30’ten küçük ise düşük düzeyde bir ilişki olarak tanımlanabilir.

Regresyon analizinin önemli varsayımlarından biri hata terimleri arasında da korelasyon olmamasıdır. Durbin Watson (d_w) istatistiği hata terimleri arasında korelasyon olup olmadığına bakmak için kullanılan yöntemlerden biridir. Bu değer, 0 ile 4 arasında yer alır ve bu değer 2 civarında ise, hata terimleri arasında korelasyon olmadığı şeklinde yorumlanır. 0’a yakın değerler yüksek pozitif korelasyonu, 4’e yakın değerler yüksek negatif korelasyonu göstermektedir.

Bulgular

On-Maddeli Kişilik Ölçeği’ndeki kişilik özellikleri boyutları ile proaktif davranış düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin BFK Özellikleri ile Proaktiflik Düzeylerine ilişkin Bulgular

Boyutlar	N	\bar{X}	sd	Çarpıklık	Basıklık	
Kişilik Özellikleri	Dışadönüklük	224	5,13	1,3043	-,321	-,712
	Yumuşak Başlılık	224	5,28	1,2677	-,703	,301
	Sorumluluk	224	5,80	1,2421	-1,261	1,305
	Duygusal Dengelilik	224	4,63	1,342	-,340	-,232
	Deneyime Açıklılık	224	4,98	1,281	-,506	-,154
Proaktiflik	224	5,47	,8206	-,599	,139	

Tablo 1 incelendiğinde öğretmenlerin Dışa dönüklük ($\bar{X} = 5,13$), Yumuşak başlılık ($\bar{X} = 5,28$), Duygusal dengelilik ($\bar{X} = 4,63$) ve Deneyime açıklık ($\bar{X} = 4,98$) kişilik özellikleri “Biraz Katılıyorum” düzeyinde iken Sorumluluk ($\bar{X} = 5,80$) kişilik özelliği ile Proaktifliklerinin ($\bar{X} = 5,43$) “Katılıyorum” düzeyinde olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin proaktif davranış düzeyleri ile kişilik özellikleri ve demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon matrisi Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin Proaktif Davranış Düzeyleri ile Demografik Değişkenler ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki

Ölçekler	PA	D1	D2	D3	D4	K1	K2	K3	K4	K5
PA. Proaktiflik	1									
D1. Cinsiyet	-.04	1								
D2. Yaş	.06	.28**	1							
D3. Eğitim durumu	.15*	.06	.18**	1						
D4. Kıdem	.09	.23**	.89**	-.18**	1					
K1. Dışa dönüklük	.39**	-.11	.005	.18**	.04	1				
K2.	.16*	-.25**	.023	.05	.05	.31**	1			

Yumuşak başlılık										
K3. Sorumluluk	.33**	.03	.128	.09	.15*	.41**	.43**	1		
K4. Duygusal dengelilik	.20**	.10	.125	.02	.09	.21**	.28**	.41**	1	
K5. Deneyime açıklık	.44**	-.13*	.020	.18**	.07	.46**	.42**	.44**	.27**	1

** p<.01; * p<.05

Öğretmenlerin proaktif davranış düzeyleri ile demografik özelliklerden cinsiyet ($r = -.04$; $p > .05$), yaş ($r = .06$; $p > .05$) ve kıdem ($r = -.11$; $p > .09$) arasında anlamlı bir ilişki yokken, eğitim durumu değişkeni ($r = .15$; $p < .01$) arasında anlamlı, düşük ve pozitif yönde bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu durum, lisansüstü mezunu öğretmenlerin lisans mezunlarına göre daha çok proaktif davranışlar sergilediklerini göstermektedir. Öğretmenlerin proaktif davranış düzeyleri ile sorumluluk ($r = .33$; $p < .01$), dışadönüklük ($r = .39$; $p < .01$) ve deneyime açıklık ($r = .44$; $p < .01$) özellikleri arasında orta düzeyde, yumuşak başlılık ($r = .16$; $p < .01$) ve duygusal dengelilik ($r = .20$; $p < .01$) özellikleri arasında düşük düzeyde, anlamlı ve pozitif yönde ilişkinin olduğu görülmektedir.

Tablo 3' te araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik ve BFK özelliklerinin proaktiflik düzeyleri üzerindeki etkisini gösteren çoklu regresyon analizi sonuçları yer almaktadır. Korelasyon analizine göre yaş değişkeni ile kıdem değişkeni arasında anlamlı, güçlü ve pozitif bir ilişki ($r = .89$; $p < .05$) söz konusu olduğu için oluşturulacak modele yaş değişkeni eklenmemiştir.

Tablo 3. Öğretmenlerin Kişilik Özelliklerinin Proaktiflikleri Üzerindeki Etkisini Gösteren Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	R	R ²	R ² Değişikliği (ΔR ²)	F	B	Standart Hata	β	t	p	d _w
Model 1	.21	.042	0.042	3.21*						
Sabit					5.107	.232		22.040	.00	2.06
Cinsiyet					-.152	.116	-.09	-1.313	.19	.19

	0				
Eğitim Durumu	.293	.115	.173	2.555	.01
Kıdem	.014	.007	.146	2.098	.04
Model 2	.52	.268	.225	9.73*	*
Sabit	3.458	.343		10.091	.00
Dışa Dönüklük	.129	.043	.205	2.969	.00
Yumuşak Başlılık	-.082	.046	.127	-1.781	.08
Sorumluluk	.094	.049	.141	1.898	.06
Duyusal Dengelilik	.028	.040	.046	.702	.48
Deneyime Açıklık	.196	.046	.307	4.241	.00

** $p < .01$; * $p < .05$

Tablo 3'teki veriler incelendiğinde, analize birinci adımda giren cinsiyet, eğitim durumu ve kıdem değişkenlerinin öğretmenlerin proaktif davranışları ile anlamlı bir ilişki sağlamaktadır ($R = .21$, $R^2 = .042$, $\Delta R^2 = .042$, $F(3,218) = 3.21$, $p < .05$). Standardize edilmiş regresyon katsayılarının görece önem sırası ve anlamlılık düzeyleri incelendiğinde, en çok eğitim durumu değişkeni ($\beta = .173$, $p < .01$), daha sonra da kıdem değişkeni ($\beta = .146$, $p < .01$) proaktif davranış üzerinde anlamlı yordayıcıdır. Ancak cinsiyet değişkeninin proaktif davranış üzerinde yordayıcı olmadığı görülmektedir ($\beta = .09$, $p > .01$). Demografik değişkenler proaktif davranıştaki toplam varyansın yaklaşık %4'ünü açıklamaktadır. Bu yüzde öğretmenlerin demografik özelliklerinin proaktif davranışlarını etkilediğini göstermektedir.

Analize ikinci adımda dâhil edilen BFK özelliklerinin hepsi birlikte öğretmenlerin proaktif davranışlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir ($R = .52$, $R^2 = .27$, $\Delta R^2 = .23$; $p < .05$). Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin proaktif davranış üzerindeki görece önem sırası; deneyime açıklık ($\beta = .307$, $p < .01$), dışadönüklük ($\beta = .205$, $p < .01$), sorumluluk ($\beta = -.141$, $p > .05$), yumuşak başlılık ($\beta = -.127$, $p > .05$) ve duygusal dengeliliktir ($\beta = .046$, $p > .05$). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise,

deneyime açıklık ve dışadönüklük değişkenlerinin proaktif davranış üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu, diğer kişilik özelliklerinin ise proaktif davranış üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Ayrıca modelde otokorelasyon problemi söz konusu değildir ($d_w=2.06$). BFK özellikleri proaktif davranıştaki varyansın yaklaşık %22.5'ini açıklamaktadır. Bu yüzde, BFK özelliklerinin öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesinde önemli etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Öğretmenlerin proaktif davranışları düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacı ile yapılan bu çalışmada elde edilen ilk bulguya göre, öğretmenlerin dışa dönüklük, yumuşak başlılık, duygusal dengelilik ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinin “Biraz Katılıyorum” düzeyinde iken, sorumluluk kişilik özelliği ile proaktif davranışlar sergilemelerinin “Katılıyorum” düzeyinde olduğu ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin proaktif davranış düzeyleri, öğretmenlerin proaktif davranışları tam anlamıyla sergileyemediklerini göstermiştir. Cerit ve Akgün (2015) öğretmenlerin proaktif davranışlar sergileyememelerinin nedeninin okulların mekanik yapısından kaynaklandığı şeklinde yorumlamıştır. Ayrıca çalışmada öğretmenlerin en çok sorumluluk sahibi oldukları, daha sonra da sırasıyla yumuşak başlılık, dışadönüklük, deneyime açıklık ve duygusal dengelilik özelliğine sahip oldukları görülmüştür. Bu bulgu, Aslan ve Yalçın (2013) tarafından yapılan çalışmada öğretmenler en çok yumuşak başlılık, dışadönüklük, deneyime açıklık ve duygusal dengelilik özelliklerine sahip olduklarını, en az da sorumluluk özelliğine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Agyemang, Dzandu ve Boateng (2016) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenlerin en çok deneyime açıklık özelliğine sahip oldukları, bu özelliği de sırası ile dışadönüklük, yumuşak başlılık, sorumluluk ve duygusal dengelilik özelliklerinin takip ettiği görülmüştür. Çalışmaların ortak bulgusuna göre, öğretmenlerin dışadönüklük özelliği genellikle ilk sıralarda yer aldığı dikkat çekicidir.

Araştırmadan elde edilen başka bir bulguya göre, öğretmenlerin proaktif davranış düzeyleri ile demografik özelliklerden sadece eğitim durumu arasında anlamlı ve pozitif ilişki olduğu görülmüştür. Bu durum, lisansüstü mezunu olanların lisans mezunlarına göre daha çok proaktif davranışlar sergilediklerini göstermektedir. Ayrıca öğretmenlerin proaktif davranışları ile cinsiyetleri, yaşları ve kıdemleri arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. Tosun (2012) çalışmasında proaktifliğin cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Çini (2014) tarafından yapılan çalışmada cinsiyet değişkenine göre hem yöneticilerin hem de çalışanların proaktivite açısından anlamlı bir farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Şahin (2006) ve Özkurt'un (2015) çalışmalarında da cinsiyet değişkeni ile katılımcıların proaktiflik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Öğretmenlerin proaktif davranış düzeyleri ile sorumluluk, dışadönüklük ve deneyime açıklık özellikleri arasında orta düzeyde, yumuşak başlılık ve duygusal dengelilik özellikleri arasında düşük düzeyde, anlamlı ve pozitif yönde ilişkinin olduğu görülmüştür. Bateman ve Crant (1993), Crant (1995), Crant ve Bateman (2000) ve Major, Turner ve Fletcher (2006) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları ile kısmen örtüştüğü görülmüştür. Araştırmacıların çalışmasında (1993)

lisans öğrencilerinin proaktiflikleri ile dışadönüklük özelliği ile düşük ve sorumluluk özelliği ile orta, pozitif ve anlamlı ilişki olduğu açıklık, yumuşak başlılık ve duygusal dengelilik özellikleri arasında anlamlı ilişkinin olmadığı görülmüştür. Crant (1995) tarafından emlakçıların görüşünün alındığı çalışmada da dışadönüklük özelliği ile orta, sorumluluk özelliği ile de düşük, pozitif ve anlamlı ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Crant ve Bateman (2000) tarafından yapılan ve proaktif kişilik ile karizmatik liderlik arasındaki ilişkinin ortaya konduğu çalışmada denetçilerin proaktif davranışları ile yumuşak başlılık arasında herhangi bir anlamlı bir ilişki yokken, dışadönüklük ile orta düzeyde, deneyime açıklık, duygusal dengelilik ve sorumluluk özellikleri arasında düşük düzeyde, anlamlı ve pozitif ilişki olduğu görülmüştür. Araştırmacılar ayrıca proaktif kişilerin örgütsel faaliyetlerde duygusal durumlardan çok fazla etkilenmedikleri ve dengeli olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca araştırmacılara göre, BFK özelliklerinden deneyime açıklığın pasif olmaya yönelik bir özellik olmasından dolayı proaktif davranışla güçlü bir ilişkisinin olması da beklenmeyen bir durumdur. Major, Turneu ve Fletcher (2006) tarafından yapılan çalışmada da proaktiflik ile BFK özelliklerinden duygusal dengelilik ile herhangi bir ilişki yokken deneyime açıklık ile orta düzeyde, sorumluluk, dışadönüklük ve yumuşak başlılık ile pozitif, düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Çalışmalardan elde edilen bu bulgularla proaktif öğretmenlerin daha çok sorumluluk sahibi, deneyime açık ve dışadönük oldukları söylenebilir. Özgü'ye (1963) göre de proaktif kişiler sorumluluk duygusuna sahiptirler ve bu duygu geleceğe ve olayların akışını ve gidişini değiştirmeye yöneliktir. Morrison ve Phelps (1999) de örgütlerde proaktif davranışa kaynaklık eden öğelerden birinin sorumluluk alma olduğunu belirtmiştir. Araştırmacılar, sorumluluk alma ile etkili değişim için gönüllülük ve isteklilik gerektiğini ve bu nedenle de sorumluluk alma ile değişim odaklılık arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Covey'e (2011) göre de proaktif kişilik özelliğine sahip kişiler, yeni insanlarla tanışma ve arkadaş olmada diğer kişilere göre çok daha yeteneklidirler. Thompson (2005) da gerek iş hayatında gerekse özel hayatlarında sahip oldukları aktif ve etkili etkileşimler ile proaktif kişilerin hedeflerine daha hızla ulaşabildiklerini belirtmiştir.

Elde edilen bulgulara göre; cinsiyet, eğitim durumu ve kıdem değişkenleri öğretmenlerin proaktif davranışlarını yordamaktadır. Bu değişkenlerden eğitim durumu ve kıdem değişkenlerinin proaktif davranış üzerinde anlamlı yordayıcı olduğu, fakat cinsiyet değişkeninin proaktif davranış üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı görülmüştür. Demografik değişkenler proaktif davranıştaki toplam varyansın yaklaşık %4'ünü açıklamaktadır. Bu bulgu öğretmenlerin demografik özelliklerinin proaktif davranışlarını etkilediği şeklinde yorumlanabilir.

Crant, Hu ve Jiang (2016) tarafından yapılan meta analiz çalışmasında çok az çalışmada proaktiflik ile cinsiyet veya yaş arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışma olduğu ve bu çalışmaların sonuçlarının da birbirleri ile tutarlı olduğu görülmüştür. Çalışmaların sonuçlarına göre genç çalışanlar yaşlı çalışanlara göre (Bertolino, Truxillo ve Fraccaroli, 2011; Jawahar, Kisamore, Stone ve Rahn, 2012) ve erkekler de kadınlara göre (De Pater, Van Vianen, Fischer ve Van Ginkel, 2009; Yousaf, Sanders ve Shipton, 2013) daha proaktif davranışlar sergilemektedirler.

Analize ikinci adımda eklenen BFK özelliklerinin hepsi birlikte öğretmenlerin proaktif davranışlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir. Özellikle deneyime açıklık ve dışadönüklük özelliklerinin öğretmenlerin proaktif davranış üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğu, ancak sorumluluk, yumuşak başlılık ve duygusal dengelilik özelliklerinin anlamlı yordayıcılar olmadığı ortaya çıkmıştır. BFK özellikleri proaktif davranıştaki varyansın yaklaşık %22.5'ini açıklamaktadır. Bu bulgu, BFK özelliklerinin öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesinde önemli etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Hem demografik özellikler hem de kişilik özellikleri beraber öğretmenlerin proaktif davranışlarının yaklaşık %27'sini açıkladığı görülmüştür. Açıklanan varyans yüzdesi dikkate alındığında kişilik özelliklerinin, proaktiflik üzerinde önemli derecede etkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Li, Liu, Liu ve Wang (2017) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin yenilikçi iş davranışları ile proaktif kişilik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Major, Turner ve Fletcher (2006) tarafından yapılan çalışmada da proaktif kişiliğin BFK'nin kısmi bir bileşeni olduğu ve toplam varyansın %26'sını açıkladığı görülmüştür.

Çalışma sonunda öğretmenlerin proaktifliklerinin artırılmasına ve araştırma sonuçlarına yönelik olarak bazı önerilerde bulunulabilir. Çeşitli araştırmalarda öğretmenlerin proaktif davranışları eğitim sürecini olumlu etkilediği görülmüştür. Bu nedenle öğretmenlerin proaktif kişiliklerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması önemli bir konudur. Bunu sağlamak için, öğretmenlere proaktif davranışlar sergileyebilecekleri ortamlar sunulmalı ve fırsatlar tanınmalıdır. Okul yöneticileri öğretmenlerin okulların bürokratik ve mekanik yapılarından kaynaklanan yaptırımları yumuşatmalı, okullar organik yapı çerçevesinde yönetilmeli, öğretmenlerin özellikle proaktif çözüm üretmeleri ve inisiyatif almaları için cesaretlendirilmeli, özerk davranışlar sergilemeleri sağlanmalıdır.

Yapılan çalışmanın sonuçları yorumlanırken bazı sınırlılıklar dikkate alınmalıdır. Bu sınırlılıklardan birincisi belli bir ildeki öğretmenlerin görüşlerinin alınmasıdır. Sınırlılıklarından bir diğeri de çalışmada az sayıda öğretmenin görüşüne başvurulmuş olmasıdır. Veri toplama sürecinde olabildiği kadar çok öğretmene ulaşılmaya çalışılmasına rağmen dönen anketlerin sayısının az olduğu görülmüştür. Bunun nedeninin de öğretmenlerin iş yüklerinin fazla olması, yeterli zamanlarının olmaması veya anket doldurmaya gönüllü olmamalarından kaynaklandığı söylenebilir. Dolayısıyla bu durum, sonuçların genellenebilirlik düzeyinin düşük olmasına neden olmaktadır. Bu çalışma, farklı illerde görev yapan öğretmenlerin görüşleri ile tekrarlanırsa ve karşılaştırmalar yapılırsa daha farklı sonuçlar elde edilebilir. Ayrıca öğretmenlerin proaktif davranışları ile okul etkililiği arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmaların alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Agyemang, F. G., Dzandu, M. D., & Boateng, H. (2016). Knowledge sharing among teachers: the role of the Big Five Personality traits. *VINE Journal of Information and Knowledge Management Systems*, 46(1), 64-84.
- Akın, A., Abacı, R., Kaya, M., & Arıcı, N. (2011, June). Kısaltılmış Proaktif Kişilik Ölçeği'nin (KPÖ) Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliği. Paper

presented at *the ICES11 International Conference on Educational Sciences*, June, 22-25, Famagusta, Cyprus.

- Aslan, S., & Yalçın, M. (2013). Öğretmenliğe ilişkin tutumun beş faktör kişilik tipleriyle yordanması. *Milli Eğitim*, 42(197), 169-178.
- Atak, H. (2013). On-Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Türk kültürüne uyarlanması. *Archives of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi*, 50(4).
- Bakker, A. B., Tims, M., & Derks, D. (2012). Proactive personality and job performance: The role of job crafting and work engagement. *Human Relations*, 65(10), 1359-1378.
- Barrick, M. R., & Mount, M. K. (1991). The big five personality dimensions and job performance: a meta- analysis. *Personnel psychology*, 44(1), 1-26.
- Barrick, M. R., & Mount, M. K. (1993). Autonomy as a moderator of the relationships between the Big Five personality dimensions and job performance. *Journal of applied Psychology*, 78(1), 111.
- Bateman, T. S., & Crant, J. M. (1993). The proactive component of organizational behavior: A measure and correlates. *Journal of Organizational Behavior*, 14, 103-118.
- Bertolino, M., Truxillo, D. M., & Fraccaroli, F. (2011). Age as moderator of the relationship of proactive personality with training motivation, perceived career development from training, and training behavioral intentions. *Journal of Organizational Behavior*, 32(2), 248-263.
- Borman, W. C. (2004). Introduction to the special issue: personality and the prediction of job performance: More than the big five. *Human Performance*, 17, 267-269.
- Bozkuş, K., & Marulcu, İ. (2016). Öğretmen adaylarına göre etkili öğretmen nitelikleri. 8. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi*, Çanakkale, Türkiye
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Cerit, Y. (2013, Mayıs). Sınıf öğretmenlerinin proaktif davranışları sergileme düzeylerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi. *ULEAD 2013 Annual Congress: International Congress on Research in Education*.
- Cerit, Y., & Akgün, N. (2015). Okulun örgüt yapısı ile sınıf öğretmenlerinin proaktif davranışları arasındaki ilişki. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(4), 1789-1802.
- Ceschi, A., Costantini, A., Scalco, A., Charkhabi, M., & Sartori, R. (2016). The relationship between the big five personality traits and job performance in business workers and employees' perception. *Int. J. Bus. Res*, 16, 63-76.
- Covey, S. R. (2011). Etkili insanların 7 alışkanlığı. (41. Baskı), (Çev. O. Deniztekin ve F. N. Deniztekin). İstanbul: Varlık Yayınları

- Crant, J. M. (1995). The Proactive Personality Scale and objective job performance among real estate agents. *Journal of applied psychology*, 80(4), 532-537.
- Crant, J. M. (1996). The proactive personality scale as a predictor of entrepreneurial intentions. *Journal of small business management*, 34(3), 42.
- Crant, J. M. (2000). Proactive behavior in organizations. *Journal of management*, 26(3), 435-462.
- Crant, J. M., & Bateman, T. S. (2000). Charismatic leadership viewed from above: The impact of proactive personality. *Journal of Organizational Behavior*, 63-75.
- Crant, J. M., Hu, J., & Jiang, K. (2016). Proactive personality. *Proactivity at Work: Making Things Happen in Organizations*, 193.
- Çetin, S., & Köse, M. (2012). Proaktif Kişiliğin Stratejik Düşünce Becerisine Etkisi. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(16), 65-84. <http://dergipark.gov.tr/bartiniibf/issue/32570/361877>
- Çini, P. E. (2014). *Yönetici ve çalışanların proaktif kişilik özellikleri ve ilişkisel bağımlı benlik düzeylerinin karşılaştırılması*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- De Pater, I. E., Van Vianen, A. E., Fischer, A. H., & Van Ginkel, W. P. (2009). Challenging experiences: gender differences in task choice. *Journal of Managerial Psychology*, 24(1), 4-28.
- Erkal, B. (2004). Kişilik Psikolojisi ve Kişilik Kuramları. *Davranış Bilimine Giriş*. (Editör: Özkalp. Enver) 239-260. Eskişehir: TC. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1355 Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 722
- Fay, D., & Sonnentag, S. (2012). Within-person fluctuations of proactive behavior: How affect and experienced competence regulate work behavior. *Human Performance*, 25(1), 72-93.
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative" description of personality": the big-five factor structure. *Journal of personality and social psychology*, 59(6). 1216-1229
- Gosling, S. D., Rentfrow, P. J., ve Swann, W. B. (2003). A very brief measure of the Big-Five personality domains. *Journal of Research in personality*, 37(6), 504-528.
- Griffin, M. A., Neal, A., & Parker, S. K. (2007). A new model of work role performance: Positive behavior in uncertain and interdependent contexts. *Academy of Management Journal*, 50, 327-347.
- Hogan, R., & Hogan, J. (1991). Personality and status. In D. G. Gilbert ve J. J. Conley (Eds.). *Personality. social skills. and psychopathology* (pp. 137-154). New York: Plenum.

- Hotaman, D. (2010). The teaching profession: knowledge of subject matter, teaching skills and personality traits. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 1416-1420.
- Hurtz, G. M., & Donovan, J. J. (2000). Personality and job performance: The Big Five revisited. *Journal of applied psychology*, 85(6), 869-879.
- Jawahar, I. M., Kisamore, J. L., Stone, T. H., & Rahn, D. L. (2012). Differential effect of inter-role conflict on proactive individual's experience of burnout. *Journal of Business and Psychology*, 27(2), 243-254.
- Judge, T. A., Heller, D., & Mount, M. K. (2002). Five-factor model of personality and job satisfaction: a meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 87(3), 530-54.
- Kim, T. Y., Hon, A. H., & Crant, J. M. (2009). Proactive personality, employee creativity, and newcomer outcomes: A longitudinal study. *Journal of Business and Psychology*, 24(1), 93-103.
- Lew, W. J. F. (1977). Teaching and the teacher's personality. *Education Journal*. 7. 9-20.
- Li, M., Liu, Y., Liu, L., & Wang, Z. (2017). Proactive personality and innovative work behavior: The mediating effects of affective states and creative self-efficacy in teachers. *Current Psychology*, 36(4), 697-706.
- Li, M., Wang, Z., Gao, J., & You, X. (2017). Proactive personality and job satisfaction: The mediating effects of self-efficacy and work engagement in teachers. *Current Psychology*, 36(1), 48-55.
- MacKinnon, D. W. (1944). The structure of personality. In J. McV. Hunt (Ed.). *Personality and the behavior disorders* (Vol. I. pp. 4-43). New York: Ronald.
- Major, D. A., Turner, J. E., & Fletcher, T. D. (2006). Linking proactive personality and the Big Five to motivation to learn and development activity. *Journal of Applied Psychology*, 91(4), 927 -935.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood*. New York: The Guilford Press; 48-63
- McCrae, R. R., Costa, Jr. P. T., Del Pilar, G. H., Rolland. J. P., & Parker, W. D. (1998). Cross-cultural assessment of the five-factor model: The Revised NEO Personality Inventory. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 29(1), 171-188.
- McCrae, R. R., & Costa. Jr. P. T. (1991). Adding liebe und arbeit: The full five factor model and well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 227-232.
- Morrison, E. W., & Phelps, C. C. (1999). Taking charge at work: Extrarole efforts to initiate workplace change. *Academy of Management Journal*, 42(4), 403-419.

- Özkurt, B. (2015). *Bedensel eğitimi spor yüksekokulunda okuyan öğrencilerin proaktif kişilik özellikleri ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Pervin, L. A. (1985). Personality: current controversies, issues and directions. *Annual Review of Psychology*, 28(2), 131-155.
- Pitt, L. F., Ewing, M. T., & Berthon, P. R. (2002). Proactive behavior and industrial salesforce performance. *Industrial Marketing Management*, 31(8), 639-644.
- Rasmussen, C., & Marrongella, K. (2006). Pedagogical content tools: Integrating student reasoning and mathematics in instruction. *Journal for Research in Mathematics Education*, 37(5), 388-423.
- Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2013). *Örgütsel davranış*, (Çev. İ. Erdem). İstanbul: Nobel Yayınları.
- Schneider, B., & Smith, D. B. (Eds.). (2004). *Personality and organizations*. Psychology Press.
- Seibert, S. E., Crant, J. M., & Kraimer, M. L. (1999). Proactive personality and career success. *Journal of Applied Psychology*, 84(3), 416-427.
- Seibert, S. E., Kraimer, M. L., & Crant, J. M. (2001). What do proactive people do? A longitudinal model linking proactive personality and career success, *Personnel Psychology*, 54(4), 845-874
- Somer, O., & Goldberg, L.R. (1999). The structure of Turkish trait descriptive adjective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(3), 421-450.
- Somer, O. (1998). Türkçe’de kişilik özelliği tanımlayan sıfatların yapısı ve beş faktör modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*, 13(42), 17-32.
- Sünbül, A. M. (1996). Öğretmen niteliği ve öğretimdeki rolleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 2(4), 597-608.
- Şahin, R. G. (2006). *Bireylerin pro-aktif kişilik yapısı ile benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya
- Thompson, J. A. (2005). Proactive personality and job performance: A social capital perspective. *Journal of Applied Psychology*, 90(5), 1011-1012.
- Thoresen, C. J., Bradley, J. C., Bliese, P. D., & Thoresen, J. D. (2004). The big five personality traits and individual job performance growth trajectories in maintenance and transitional job stages. *Journal of applied psychology*, 89(5), 835.
- Tosun, E. (2012). *Proaktif kişilik ile satış performansı arasındaki ilişki ve bir uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Uğurlu, B. (2012). *Resmi liselerde çalışan öğretmenlerin kişilik özellikleri ile kullandıkları disiplin stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Witty, P. (1947). An analysis of the Kişilik Özellikleri of the effective teacher. *The Journal of Educational Research*, 40(9), 662-671.
- Yazgan İnanç, B., & Yerlikaya. E.E. (2012). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yelboğa, A. (2006). Kişilik özellikleri ve iş performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi. "İş, Güç" *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 8(2), 196-211.
- Yousaf, A., Sanders, K., & Shipton, H. (2013). Proactive and politically skilled professionals: What is the relationship with affective occupational commitment?. *Asia Pacific Journal of Management*, 30(1), 211-230.
- Yücel, A. S., Koçak, C., ve Cula, S. (2010). An analysis on proactive-reactive personality profiles in student-teacher relationship through the metaphorical thinking approach. *Eurasia Journal of Mathematics Science & Technology Education*, 6(2), 129-137
- Yücel, C. ve Kaynak, S. (2008). Öğretmenlerin kişilik özellikleri ve örgütsel vatandaşlık davranışı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 685-706.